

**Juryrapport Paul Beers
Nederlands Letterenfonds Vertaalprijs 2014 voor de
vertaler als cultureel bemiddelaar**

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Dames en heren,

Paul Beers is een echte oeuvre-vertaler. Beers verbindt zich aan zijn auteurs, met wie hij als het even kan ook een persoonlijke band aanknoopt en van wie hij liefst alles vertaalt. Het woord dat de jury hierbij inviel was *trouw*: trouw aan de auteur, trouw aan het oeuvre, trouw aan de tekst en trouw aan het vak van vertaler. Vanuit die trouw heeft Paul Beers in de jaren zeventig o.a. het oeuvre van de Poolse schrijver Witold Gombrowicz, in de jaren tachtig dat van de Oostenrijkse Ingeborg Bachmann en sinds de jaren negentig dat van de Oostenrijker Robert Menasse voor het Nederlands taalgebied ontsloten. Deze drie Groten werden niet alleen door hem vertaald, hij publiceerde ook over hun werk en verzorgde interviews met vertalers in de Volkskrant, Filter, De Revisor, De Gids et cetera et cetera. Ook de heruitgave, nog geen drie weken geleden, van *Malina*, de enige voltooide roman van schrijver en dichter Ingeborg Bachmann kwam inclusief een nawoord van de vertaler.

Maar ook het vele werk dat hij als redacteur heeft gedaan – werk dat vaak nog meer in de schaduw staat dan dat van de vertaler – mag niet onvermeld blijven. Zo is Beers behalve als vertaler ook als co-redacteur verbonden geweest aan de hervertaling van het verzameld werk van Nietzsche en was hij co-redacteur bij de eerste Nederlandse uitgave van het complete werk van Sigmund Freud.

Wat Paul Beers zelf als zijn belangrijkste vertaalprestatie beschouwt is het vertalen van bijna het complete oeuvre van Witold Gombrowicz. Dit deed hij niet uit het Pools, maar uit het Frans en Duits. Dit heeft destijds controverser opgeroepen en zal dat nog steeds doen. Vandaag de dag worden zogeheten tussenvertalingen niet meer geaccepteerd, maar veertig jaar geleden zag de vertaalcultuur er anders uit en was er ook niet direct een vertaler Pools te vinden die de klus had kunnen klaren. Daarbij komt dat de Franse vertalingen door de auteur zelf geautoriseerd werden.

Beers heeft het aparte, vervreemdende proza van Gombrowicz uitstekend weten te treffen in overtuigend Nederlands. Ik zal een fragment citeren waaruit de thematiek van de auteur blijkt en dat tevens een mooi voorbeeld is van Beer's vertaaltalent. Het boek *Trans-Atlantisch* uit 1953 verschijnt in een dubbel marginale en moeilijke situatie. Door zijn vrijwillige uitsluiting uit de wereld van de Poolse ballingen en door zijn status als emigrant van recente datum maakt Gombrowicz deel uit van een minderheid in Argentinië: hij is ontheemd en zet zich flink af tegen het establishment terwijl hij eigenlijk een kwetsbare positie heeft. Hier volgt een scène waarin de hoofdpersoon op bezoek is bij de Poolse ambassade.

“En terwijl in die salon de minister en de raad om mij heen springen, mij eren en nalopen, kon ik, die het hoge ambt, de waardigheid en gewichtigheid van de klotzakken kende, me niet onttrekken aan die eer en er mij van afmaken! En zo was ik dan als een pruim in de stront gevallen! Vergeet niet, klotzak, dat de ambassade je naar behoren heeft geëerd, en let er nu op dat je ons niet publiekelijk te schande maakt, want we willen je aan de mensen, de buitenlanders hier

presenteren als de grote klo..., hm, het genie Gombrowicz. Dat verlangt de propaganda, ze moeten weten dat onze natie rijk is aan genieën.”

Laten we nog even terug gaan in de tijd. We schrijven 1977. Vijftig boze vertalers tekenen samen met een aantal recensenten en uitgevers in een Open Brief protest aan tegen het niet toekennen van de Nijhoff-prijs – indertijd 5.000 gulden groot – omdat de jury geen geschikte kandidaat had gevonden. Dat wil zeggen: er waren dat jaar geen vertalingen die ‘onberispelijk’ konden worden genoemd. In de polemie die daarop volgt pakt vertaler Paul Beers de pen op en schrijft een artikel in *De Revisor*. Feitelijk breekt Beers een lans voor wat je de ‘gewone’ vertaler zou kunnen noemen, de noeste werker, die niet zelf met zijn creativiteit op de voorgrond treedt, maar zijn vakbekwaamheid in dienst stelt van de auteur. En als een echte vertaler die let op het woordgebruik maakt hij zich boos over de in zijn ogen onmogelijk hoge standaard die de juryleden hadden gehanteerd:

‘Onberispelijk? Het woord alleen al. Nee, zo nauwgezet mogelijk, niks overslaan, niks opzettelijk vervlakken, maar ook niet als een neuroot blijven wikken en wegen tot je er dol van wordt. Een vertaling van 50.000 woorden? Dat betekent dan ook 50.000 beslissingen: de keuze van de woorden, de geleiding van de zin en het telkens weer proeven van de adjectieven. (..) Een vertaler kan niet “onberispelijk” werken, want uit psychisch (en fysiek) zelfbehoud moet hij op een gegeven moment knopen doorhakken, terwijl hij weet dat de perfectie nog niet bereikt is.’

Welnu, Paul Beers zelf doet dit niet al tien of twintig, maar al meer dan veertig jaar. Dat hij in die veertig jaar zelf niet in aanmerking is gekomen voor een vertaalprijs komt niet door het soortgelijk gewicht van zijn vertaaloeuvre, dat werk omvat van meerdere auteurs die herontdekking door nieuwe generaties lezers verdienen, het komt beslist ook niet door de literaire kwaliteit van zijn vertalingen, die misschien niet ‘onberispelijk’ maar toch wel ‘uitstekend’ mogen heten. De reden zal waarschijnlijk eerder moeten worden gezocht in de vakbondsachtige strijdbaarheid waarmee Beers – net als in de eerder genoemde affaire – in die veertig jaar met grote regelmaat de publiciteit heeft gezocht om aandacht te vragen voor de ondergewaardeerde positie van de vertaler, zowel in immateriële als in materiële zin. Immaterieel met name als het ging om de zichtbaarheid van de vertaler. Keer op keer en in soms ellenlange brief- en mailwisselingen trok Beers bij uitgevers of recensenten aan de bel als de vertaler in een boekaankondiging of een recensie weer eens onvermeld was gebleven.

Die strijdbaarheid, met het hart op de tong, nu is Beers in polderland Nederland niet altijd in dank afgenomen. Met name onder uitgevers heeft het hem de naam bezorgd van een lastige klant. Beers kon zijn algemene klacht dat vertalers niet serieus worden genomen kracht bijzetten op een manier die misschien niet altijd diplomatiek kon heten. Zelfs met het Letterenfonds heeft hij de nodige meningsverschillen over het toekenningsbeleid van vertaalbeurzen uitgevochten. Maar bij dat al staat één ding vast: Paul Beers staat altijd pal voor de positie van de vertaler, en zijn verdiensten voor de verbetering van die positie zijn onmiskenbaar. Mede daarom en vanwege de kwaliteit van zijn met artikelen en nawoorden omklede vertaaloeuvre kent de jury en het Nederlands Letterenfonds hem dit jaar de Letterenfonds Vertaalprijs met groot genoegen toe.

De jury: Annelies van Hees, Peter de Voogd, Mark Wildschut